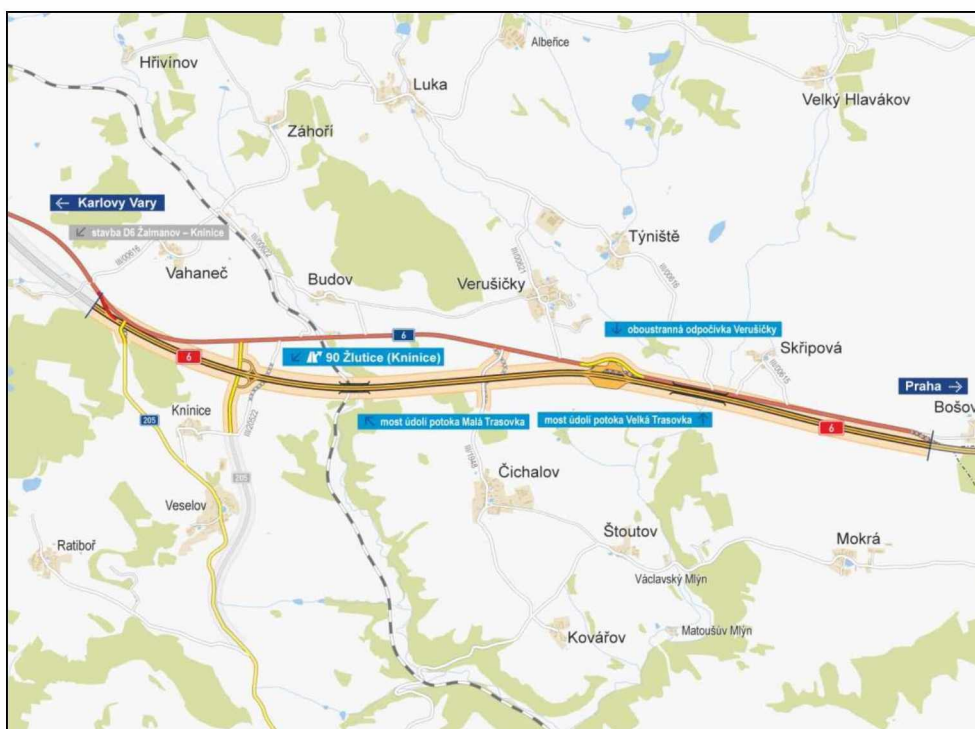

STUDIE ARCHEOLOGICKÝCH RIZIK

PŘEDBĚŽNÝ ARCHEOLOGICKÝ PRŮZKUM

„D6 – KNÍNICE - BOŠOV“

(objednatel: Ředitelství silnic a dálnic ČR, Na Pankráci 546/56, 140 00, Praha 4)

ZPRÁVU VYPRACOVALI:

ZPRÁVU PODÁVÁ:

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AV ČR, Praha, v.v.i.

Letenská 4, 118 01 Praha 1

28. 11. 2022

OBSAH

ÚVOD	3
CÍLE ARCHEOLOGICKÉ STUDIE – PŘEDBĚŽNÝ ARCHEOLOGICKÝ PRŮZKUM	5
PODKLADY	5
OKOLNOSTI STAVBY	6
PŘÍRODNÍ PODMÍNKY A CHARAKTERISTIKA SLEDOVANÉHO ÚZEMÍ	7
Geomorfologické a geologické poměry	8
Pedologické poměry	9
Vegetační poměry	11
Klimatické poměry	11
Vodní režim	12
REŠERŠE A UPŘESNĚNÍ STÁVAJÍCÍCH PODKLADŮ VČETNĚ SUMARIZACE ARCHEOLOGICKÝCH POZNATKŮ	14
PRAVĚKÉ A STŘEDOVĚKÉ AKTIVITY V ZÁJMOVÉM ÚZEMÍ	14
ARCHEOLOGICKÁ PREDIKCE A KLASIFIKACE ZÓN POTENCIONÁLNÍHO VÝSKYTU AREÁLŮ PRE-/HISTORICKÝCH AKTIVIT	23
Klasifikace zón	24
POVRCHOVÉ SBĚRY - NEDESTRUKTIVNÍ ARCHEOLOGIE	28
POVRCHOVÉ SBĚRY	28
Podmínky povrchového sběru a přístupnost terénu	29
Metoda povrchového sběru	29
Metodika povrchového sběru v trase D6 Karlovy Vary – Olšová Vrata	30
Výsledky povrchových sběrů	30
VYHODNOCENÍ	36
NÁVRH POSTUPU ARCHEOLOGICKÝCH PRACÍ	38
Detektorový průzkum	38
Geofyzikální měření	39
Zjišťovací terénní výzkum	40
ZÁVĚR	41
SEZNAM LITERATURY A PRAMENŮ	43

- **ÚVOD**

Archeologické movité a nemovité nálezy jsou chráněny zákonem o státní památkové péči 20/1987Sb., zákonem č. 183/2006 (stavební zákon, § 176) a tzv. Maltskou konvencí (ETS č. 143), která definuje principy péče o společné kulturní dědictví, skryté v zemi. Úmyslné ničení a neodborné zásahy do archeologických nemovitých a movitých nálezů, včetně rabování památek detektory, může a bývá stíháno nejen v rámci postihů zákona č. 20/1987Sb., v platném znění, ale také soudně dle trestního práva. Obecnou prioritou mezinárodní konvence je ochrana archeologického fondu v jeho přirozeném prostředí. Územím s archeologickými nálezy je přitom celé území naší republiky kromě míst vytěžených či jinak prokazatelně znehodnocených.

Má-li se provádět stavební činnost na území s archeologickými nálezy, jsou stavebníci dle §22, odst. 2 zák. č. 20/87Sb. (zákon o státní památkové péči) již od doby přípravy stavby povinni tento záměr oznámit Archeologickému ústavu a umožnit jemu nebo oprávněné organizaci provést na dotčeném území záchranný archeologický výzkum. Je-li stavebníkem právnická osoba nebo fyzická osoba, při jejímž podnikání vznikla nutnost záchranného archeologického výzkumu, hradí náklady záchranného archeologického výzkumu tento stavebník; jinak hradí náklady organizace provádějící archeologický výzkum.

Formulář pro oznámení stavebního nebo jiného záměru na území s archeologickými nálezy, dle §22, odst. 2 zák. č. 20/87Sb je možné nalézt na <https://backend.aiscr.cz/oznameni/0/>

Seznam organizací oprávněných k provádění archeologických výzkumů na území Čech je možné nalézt na webových stránkách Archeologického ústavu Praha <https://www.arup.cas.cz/kdo-je-opravnen-provadet-archeologicke-vyzkumy/>

Územím s archeologickými nálezy se rozumí území, či místo původního výskytu archeologických nálezů nemovitých a/nebo movitých, na němž již byly registrovány jakékoliv archeologické nálezy movité či nemovité povahy, na němž je lze odůvodněně očekávat, či na němž jejich výskyt není vyloučen. Za území bez archeologických nálezů lze označit pouze takové území, na němž byly prokazatelně odtěženy veškeré uloženiny čtvrtohorního stáří. Územím s archeologickými nálezy je tedy území celé České republiky s výjimkou vytěžených oblastí.

Definice archeologického výzkumu (Podle interní normy ARÚ AV ČR, Praha, v.v.i.)

Záchranný archeologický výzkum (dále jen výzkum) je odbornou archeologickou činností vyvolanou ohrožením či narušením území s archeologickými nálezy. Výsledkem výzkumu je soubor artefaktů (movitých nálezů) a nálezová zpráva (zpráva o výsledcích výzkumu dle dikce §21, odst. 3 zákona č.

20/87Sb., v platném znění), která detailně dokumentuje a interpretuje archeologické situace nenávratně zničené stavební, těžební či jinou činností. Z tohoto důvodu se výzkumem rozumějí veškeré etapy archeologické práce na území s archeologickými nálezy až do stadia nálezové zprávy, tedy vlastní terénní práce (odkryv), provedení úplné dokumentace odkrytých situací, geodetické zaměření plochy výzkumu, evidence a ošetření movitých archeologických nálezů, další zpracování terénní dokumentace podle obvyklého standardu (např. překreslení plánů, digitalizace), dokumentace movitých nálezů včetně jejich případné konzervace, uložení movitých nálezů do vhodného depozitáře, analýza odebraných vzorků (kromě artefaktů také např. zvířecích a lidských kostí, zbytků rostlin, mineralogických materiálů atd.) a komplexní vyhodnocení výsledků výzkumu. Nedílnou součástí výzkumu je i jeho přípravná fáze, tj. terénní průzkum území s archeologickými nálezy podle potřeby (např. povrchový sběr, geofyzikální měření, letecké snímkování), shromáždění informací o starších nálezech z odborných archivů a jejich vyhodnocení.

Vypracování základní studie archeologických rizik zahrnuje:

- Rešerše archeologických pramenů a literatury.
- Sumarizace stávajících archeologických poznatků o daném území.
- Sumarizace faktorů přímo/nepřímo podmiňujících a ovlivňujících výskyt archeologických lokalit.
- Základní vyhodnocení potenciálu daného území pro výskyt archeologických situací nebo lokalit.
- Rámcové stanovení časové náročnosti a finančních nákladů Doplňující části studie archeologických rizik a návrh postupu prací.

- **CÍLE ARCHEOLOGICKÉ STUDIE – PŘEDBĚŽNÝ ARCHEOLOGICKÝ PRŮZKUM**

Cílem této studie je přípravná fáze – částečný tzv. pre-exkavační výzkum dané oblasti, tedy území zasaženého výstavbou, spojený s vyhodnocením potenciálního výskytu míst s doklady prehistorických aktivit. Na základě vytvoření odhadu míst s možným výskytem archeologických lokalit (movitých i nemovitých nálezů) je možné stanovit rozsah a formy hlavních etap archeologického výzkumu na stanovené stavbě.

Součástí této studie je:

Předběžný archeologický průzkum trasy D6 Bošov – Karlovy Vary (ÚSEK Knínice – Bošov) v rámci kterého budou provedeny povrchové sběry a bude provedena rešerše a upřesnění stávajících podkladů včetně sumarizace archeologických poznatků v daném území.

- **PODKLADY**

Jako podklady pro tuto studii archeologických rizik týkající se plánované stavby „D6 Knínice - Bošov“ budou sloužit:

- Informace z odborné literatury a pramenů
- ADČ - Archeologická databáze Čech datový soubor vytvářený a spravovaný v archivu ARÚP jako centrální evidence archeologických výzkumů a nálezů pro území Čech a digitální archiv Archeologického ústavu AV ČR, Praha, v. v. i.
- SAS - Státní archeologický seznam České republiky - informační systém o území s archeologickými nálezy ve smyslu § 22 zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, v platném znění, spravovaný Národním památkovým ústavem (NPÚ) pro účely ochrany a záchrany archeologických nálezů na území ČR.
- Archeologická mapa ČR (AMČR) – softwarová aplikace která mimo jiné slouží ke shromažďování dat o plánovaných terénních zásazích a sběru dat o jejich výsledcích. Zahrnuje i retrospektivní databázi archeologických výzkumů, nálezů a lokalit, digitální archiv terénní dokumentace a soubor bibliografických údajů.
- Inventáře archeologických sbírek
- Mapové podklady
- Výsledky terénního archeologického výzkumu provedeného formou povrchových sběrů

- **OKOLNOSTI STAVBY**

Na základě zadání objednatele (Ředitelství silnic a dálnic ČR, Na Pankráci 546/56, 140 00, Praha 4) je vypracována následující studie archeologických rizik pro výstavbu projektu „D6 Knínice - Bošov“.

Stavba „D6 Knínice–Bošov“ je jedním z úseků přestavby silnice I/6 na dálnici D6. Hlavní náplní stavby je zkapacitnění a úprava stávající dvoupruhové silnice I/6 v úseku mezi obcemi Knínice a Bošov. Ta je v současné době vedena po dvoupruhové komunikaci v šířkách asi 8–10 metrů.

Délka komunikace je 7900 metrů a v celém úseku je trasa vedena po zemědělských půdách jižně od stávající silnice I/6. Úsek prochází katastrálními územími následujících obcí: Mokrá, Vrbice u Valče, Skřípová, Týniště, Štoutov, Verušičky, Čichalov, Knínice u Žlutic. Připojení dálnice D6 na silniční síť je provedeno mimoúrovňovou křižovatkou u obce Knínice v km 6,300. Na trase bude realizováno šest mostních objektů, z toho pět na hlavní trase přes vodoteče a silnice II. a III. tříd. Stavbou budou vyvolány četné přeložky inženýrských sítí, zejména vodohospodářských objektů.

Obr. 1: Průběh plánované přestavby silnice I/6 na dálnici R6 – Žalmanov – Knínice (zdroj: <https://www.rsd.cz/mapa-staveb>)

- **PŘÍRODNÍ PODMÍNKY A CHARAKTERISTIKA SLEDOVANÉHO ÚZEMÍ**

Čtvrtohory (kvartér), současná geologická epocha, představují úsek, v němž se odehrává podstatná část evoluce člověka a lidské civilizace. Přírodní podmínky tohoto úseku tvoří tedy určující rámec minulosti člověka. Jejich základní charakteristikou je periodické střídání chladných a teplých úseků, ledových a meziledových dob (glaciálů a interglaciálů), a s tím související rozsáhlé přestavby vegetačního krytu, sedimentární dynamiky i struktury rostlinných a živočišných společenstev. Vývoj lidské společnosti probíhá v mezích daných přírodními podmínkami, které nejsou ani zdaleka statické. Jde o obecnou otázku vztahu biologických systémů (včetně lidské kultury jakožto vysoce diferencovaného produktu biologické existence člověka) a abiotických přírodních podmínek. Vzájemné ovlivňování dvou sfér – přírodní a kulturní – má charakter koevoluce. To znamená, že obě sféry jsou ve svém vývoji natolik vzájemně provázané, že je nelze oddělovat, pokud se nechceme dopustit nejhrubší abstrakce (*Pokorný-Dreslerová 2007*).

Pestrá, mozaikovitá krajina na přelomu pleistocénu a holocénu poskytovala lovcům a sběračům nejrozmanitější zdroje obživy. S postupující expanzí lesa se mezolitický člověk musel přeorientovat ze skupinového sezonního lovu velké stádní zvěře na individuální lov lesní fauny, pro kterou byly atraktivní zejména drobné otevřené paseky zarostlé náhradní bylinnou vegetací (*Mellars 1976; Clark – Robinson 1993*).

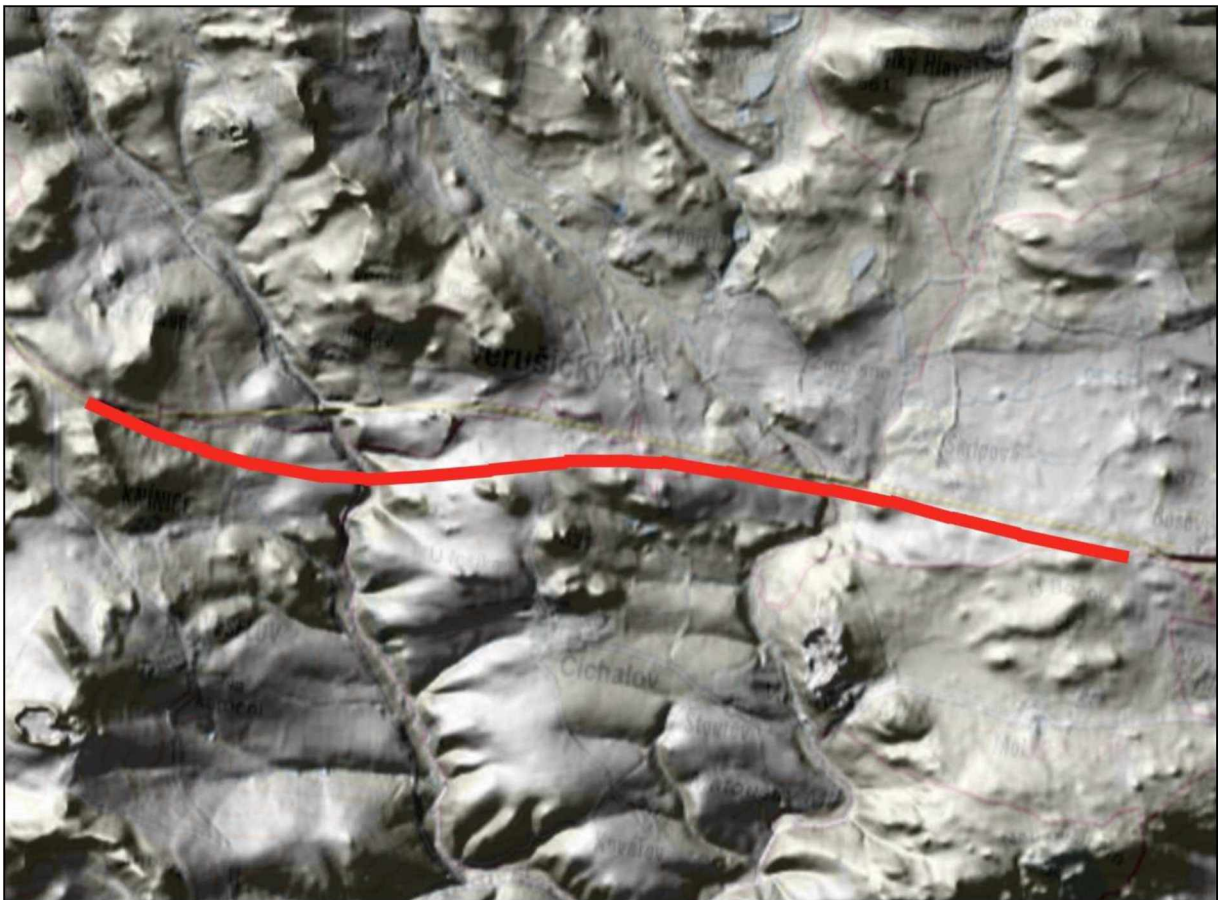
Nástup zemědělství znamenal počátek dlouhodobého a stále se zvětšujícího vlivu člověka na utváření reliéfu, vegetačního krytu a rozšíření i druhové složení fauny. Původní „přirozená“ krajina začala být přetvářena v krajinu „kulturní“. Intenzita vlivu zemědělství na okolní prostředí je přímo úměrná konkrétnímu hospodářskému modelu a délce jeho provádění. V době bronzové bezpochyby přetrvával tradiční pěstitelско-chovatelský model, ovšem s výrazným rozšířením spektra pěstovaných druhů. Všeobecná dostupnost železa koncem starší doby železné vedla k postupným inovacím zemědělského náčiní. Pomocí železné radlice mohly být obdělány i méně kvalitní půdy. Překážky spojené s technologií orby byly do této doby zřejmě jednou z příčin absence osídlení v oblastech s těžkými nebo kamenitými půdami, které se vyskytují zejména ve středních a vyšších nadmořských výškách. Tato technologická příčina rozšiřování osídleného území mohla hrát dokonce větší roli než příčiny klimatické. V průběhu zemědělského pravěku se postupnou intenzifikací rozsah kulturní krajiny rozšiřoval do poloh vzdálených od staré sídelní oblasti neolitické kolonizace a do poloh výše položených. Tak začala oblastní diferenciace české kulturní krajiny založená na dynamice osídlení. Kulturní krajina počínaje neolitem expandovala, ale nesouvisle. Rostla ve vlnách kolonizací, ústupů osídlení a opětovných rekolonizací.

Informace o georeliéfu krajiny, typu podloží, půdním pokryvu, klimatu, vodním režimu a vegetačních poměrech jsou tedy klíčové pro predikování míst v krajině vhodných pro osídlení v různých obdobích lidských dějin.

Geomorfologické a geologické poměry

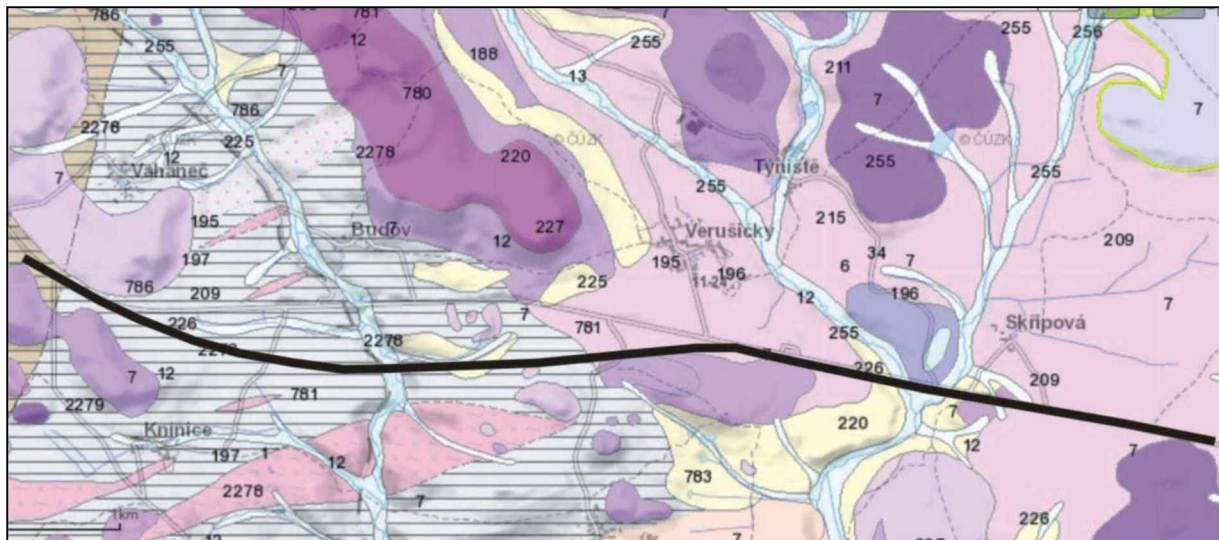
Predikovaný čtvrtý úsek prochází dvěma geomorfologickými celky - Tepelskou vrchovinou a Doupovskými horami. První ca 2 km prochází tzv. Vahanečskou kotlinou, která na východě navazuje na Bočovskou vrchovinu (geomorf. celek Tepelská vrchovina). Zbylá část úseku se nachází již v celku Doupovské hory. Konkrétně ve Valečské vrchovině, jež tvoří jižní cíp Hradištské vrchoviny. Tepelská vrchovina je mírně zvlněnou plochou rovinou o střední nadmořské výšce, přibližně 550 m. Doupovské hory jsou geomorfologickým celkem Podkrušnohorské oblasti v Krušnohorské soustavě. Mají charakter ploché hornatiny kruhového půdorysu s vrcholy 700 - 934 m. n. m., které obklopují oválnou erozní sníženinu o nadm. výšce ca 550 m. Původ formování Doupovských hor leží v lávových proudech, na nichž vznikly strukturní plošiny a v sypkých pyroklastických uloženinách se zformovaly příkré svahy (Demek - Mackovčín 2006, 126).

Výškový profil stavby v souladu s charakterem zdejší krajiny kolísá, počáteční niveleta úseku začíná na cca 570 m n. m., v závěru úseku stoupne až k téměř 650 m n. m.

Obr. 2: Průběh plánované trasy D6 zasazený do georeliéfu krajiny (zdroj: <https://ags.cuzk.cz/av/>).

Posuzovaný úsek se nachází v soustavě Český masiv. Západně od Vahanče prochází ve směru SV-JZ hranice oblasti prvohorní pararuly a svorového fylitu (kralupsko-zbraslavská skupina), která zasahuje téměř k Verušičkám. V posuzované oblasti jsou rovněž četné výchozy terciérních vulkanitů, jež jsou příznačné především pro oblast Doupovských hor (geologická regionální jednotka Doupovské hory).

Obr. 3: Geologická mapa 4. úseku. Proterozoikum: 786 - pararula; 781 - fylit svorový; terciér: pyroklastické napadávky doupovského centra; Kvartér: světle modrá: 6 - fluvialní nivní sediment; 7 - deluviofluvialní smíšený sediment; fialová: vulkanity

Pedologické podmínky

Hlavní půdní jednotku představují v úseku Knínice - Bošov kambizemě, které jsou vázány především na výraznější reliéf krajiny. V místech vodotečí se vyskytují fluvizemě, nahodile i ostrůvky glejí.

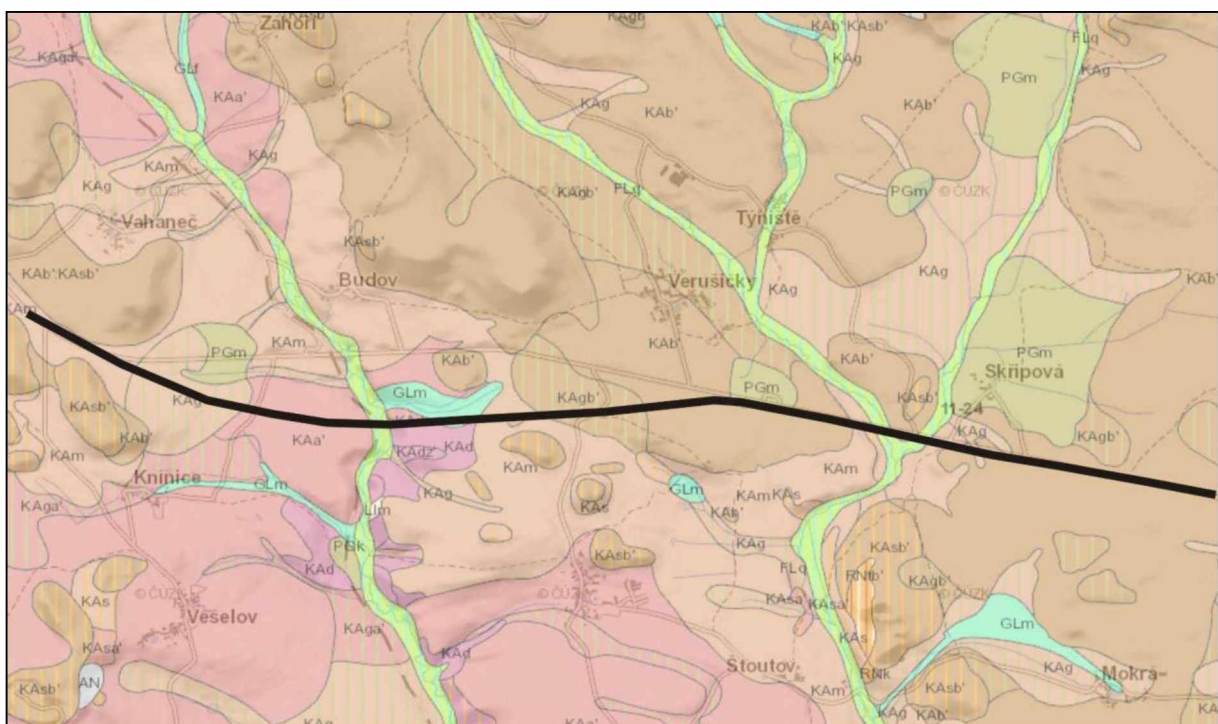
Kambizem je typ půdy, patřící mezi kambisol. Jedná se o nejrozšířenější půdní typ na území České republiky. Dříve byl nazýván hnědou (lesní) půdou. Je vázána na silně členité reliéfy. Nachází se ve svažitých podmínkách v hlavních souvrstvích svahovin magmatitů a metamorfitů a zpevněných sedimentárních hornin. Kambizemě jsou převážně hluboké až velmi hluboké půdy a v jejich vlastnostech se odráží vliv půdotvorného substrátu a nadmořské výšky (tzv. bioklimatický činitel). S nadmořskou výškou stoupá hloubka půdy, zvyšuje se její kyprost, roste obsah humusu a hloubka prohumóznění, zároveň však větší množství srážek způsobuje větší vymývání.

Limitujícími faktory zemědělského využívání kambizemí jsou: klima, svažitost, skeletovitost, hloubka profilu a půdní acidita. Kambizemě nižších poloh jsou v současném zemědělství využívány především jako orné půdy, ve vyšších polohách je výrazně zastoupen trvalý travní porost. Úrodnost kambizemí je různá,

zpravidla se snižuje se vzrůstající nadmořskou výškou. Ve svahových polohách jsou kambizemě značně ohroženy erozí. V případě jejich využití jako orné půdy je nutné hnojení. Pěstují se na nich méně náročné plodiny.

Fluvizemě se nachází v nivách vodních toků a vznikají z povodňových sedimentů. Jsou charakteristické fluvickými znaky: vrstevnatostí a nepravidelností rozložení organických látek. Zrnitost fluvizemě závisí na rychlosti vodního toku a vzdálenosti od řečiště. Fluvizemě se vyznačují příznivými fyzikálními vlastnostmi, nacházejí se ve větších plochách, zejména nížinách, a půdotvorný proces je periodicky přerušován akumulací činností vodního toku. Mimo období občasných záplav nejsou fluvizemě ovlivňovány nadbytečnou vlhkostí. Projevy glejového procesu jsou v půdním profilu patrné až hluboko. Obsah humusu je střední, avšak prohumóznění je značně hluboké. Původní vegetací jsou lužní lesy a jiné lužní porosty.

Gleje jsou půdy trvale podmáčené. Mají velký význam při zadržování vody v krajině. Jsou využívány pouze jako louky.

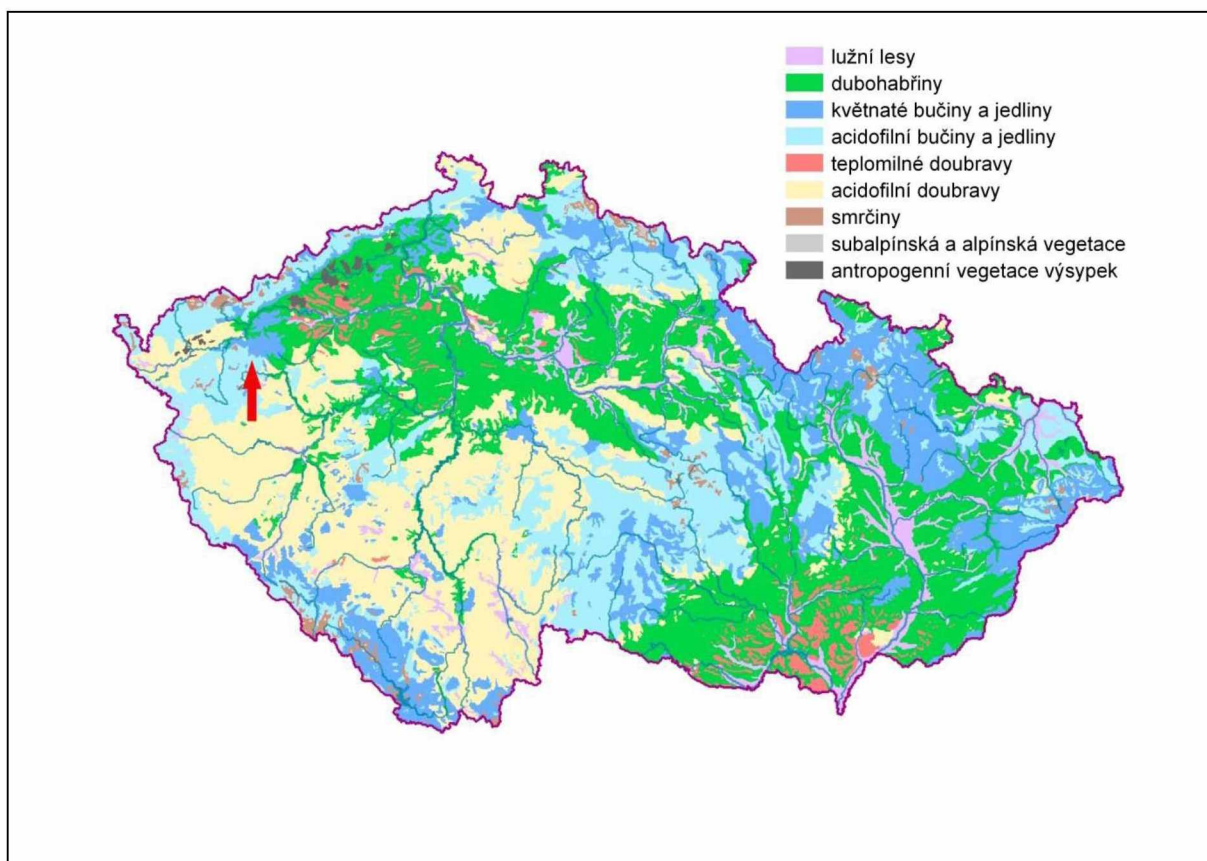

Obr. 4: Pedologická situace 4. úseku a bezprostřední blízkosti. FLg - fluvizem glejová; GLf – glej fluvický; GLm – glej modální; KAg^a - kambizem oglejená mesobazická; KAd – kambizem dystrická; GLo^a - glej zrašelinělý; KAA^a - kambizem mesobazická; KAg^b - kambizem oglejená eutrofní; KAm - kambizem modální; KAsb^a - kambizem rankerová eutrofní; KAy – kambizem psefitická; PGM:GLo^a - pseudoglej modální : glej zrašelinělý; Kab^a - kambizem eutrofní (Zdroj: <https://mapy.geology.cz> - upraveno)

Vegetační poměry

Od západu se v daném mikroregionu prolínají bikové a/nebo jedlové doubravy s violkovými bučinami. V úrovni od Verušiček směrem k západu pak jednomyslně převládají černýšové dubohabřiny. Černýšové dubohabřiny se zpravidla vážou na živinami bohaté, zpravidla hluboké půdy na svazích i plošinách v teplejších oblastech, jedná se o lesy s převahou habru, dubu a lípy (*Chytrý - Kučera - Kočí a kol. 2010*).

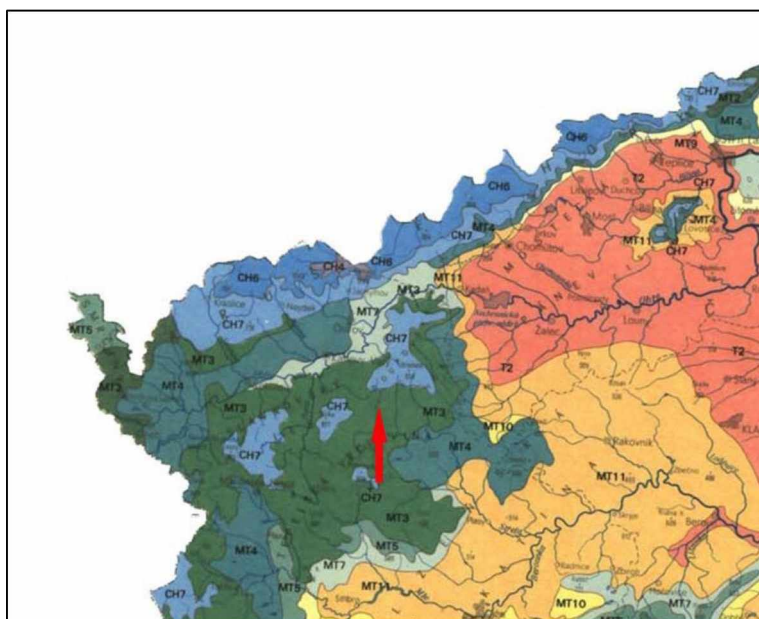
Trasa tohoto úseku posuzované stavby bude protínat především zemědělský a pastevecky využívanou krajinu a spíše drobnější lesní úseky.

Obr. 5: Mapa potenciální přirozené vegetace (podklad: data PLADIAS 2022). Místo stavby označeno červenou šipkou.

Klimatické podmínky

V rámci klimatického mapování ČR dle E. Quitta (1973) zcela do oblasti MT3, tedy do oblasti mírně teplé. Ta se vyznačuje mírným jarem, normálně dlouhým až delším, kratším a sušším létem, zima je mírná až mírně chladná, suchá až mírně suchá, normálně dlouhá. Počet dnů se srážkami alespoň 1mm v roce je 110-120, přičemž ve vegetačním období dosahuje srážkový úhrn 350-450 mm. Počet dnů se sněhovou pokrývkou se pohybuje mezi 60-100. Ca 3km jižně a východně od úseku silnice I/6 začíná mírně teplá oblast MT4, severně pak, zhruba v místech vojenského újezdu Hradiště oblast chladná CH7.

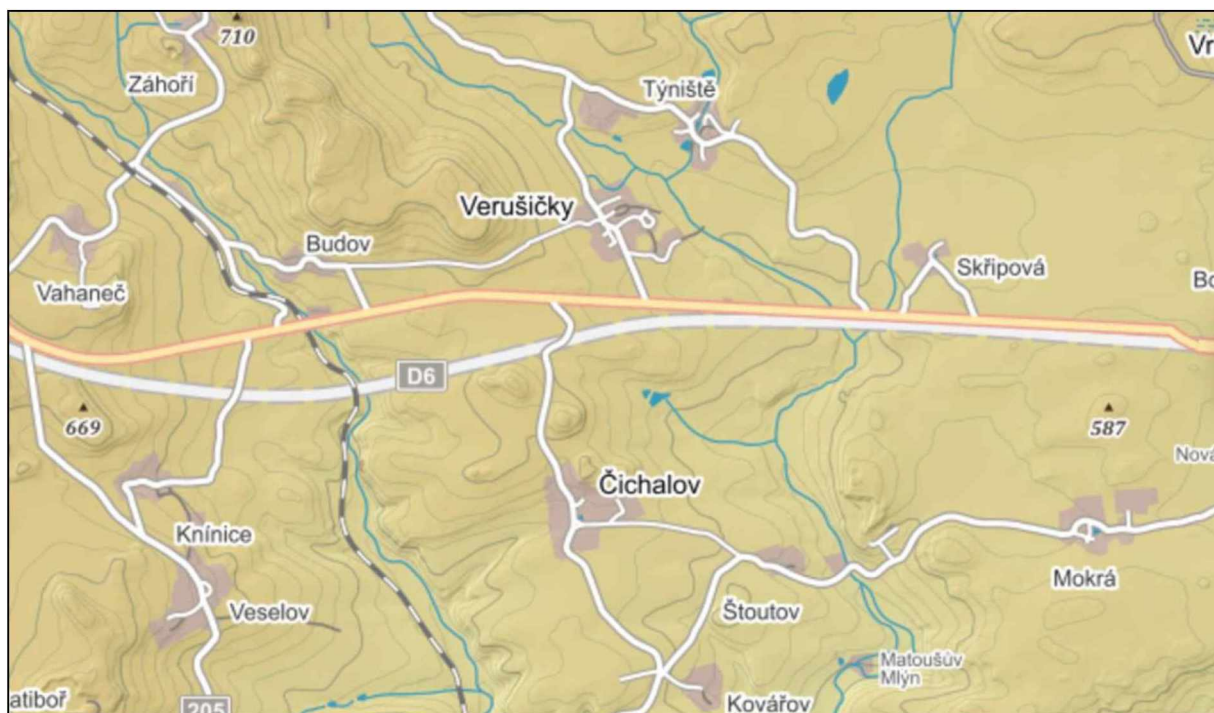

Obr. 6: Klimatická mapa (dle Quitt, 1971)

Vodní režim

Posuzovaný úsek přestavby silnice R6 je protkán množstvím drobných vodotečí. Jedním z nich je potok Malá Trasovka, pramenící v Doupovských horách v areálu vojenského újezdu Hradiště. Silnici R6 potok protíná severo-jižně, východně od Žlutic se vlévá do Střely. Další výraznější vodotečí je potok Velká Trasovka, pramenící rovněž ve vojenském újezdu Hradiště a vlévající se do Střely. Průběh silnice R6 protíná východně od Verušiček. Do potoka Velká Trasovka se na katastru obce Verušičky, ca 1 km severně od trasy vlévá další drobná vodoteč - Lochotínský potok. Západně od obce Skřipová pak protíná průběh silnice R6 Luční potok, pramenící ve vojenském újezdu Hradiště a ústící do potoka Velká Trasovka.

Potoční síť mikroregionu je hustě protkána řadou dalších drobných bezjmenných vodotečí. Zdejší prostředí bylo velmi příznivé pro vznik řady rybníků a vodních mlýnů (viz níže).

Obr. 7: Potoční síť v blízkosti úseku Knínice - Bošov (Zdroj: <https://www.mapy.cz>)

- **REŠERŠE A UPŘESNĚNÍ STÁVAJÍCÍCH PODKLADŮ VČETNĚ SUMARIZACE ARCHEOLOGICKÝCH POZNATKŮ**

- **PRAVĚKÉ A STŘEDOVĚKÉ AKTIVITY V ZÁJMOVÉM ÚZEMÍ – REŠERŠE PRAMENÍMÍ**

Přestože v přilehlé oblasti k posuzovanému úseku silnice došlo v posledních letech k několika zjišťovacím archeologickým akcím, je počet pozitivních zjištění celkově minimální. A to i přesto, že jsme bezprostřední okolí plánovaného úseku R6 poměrně rozšířili, aby bylo patrnější minimum archeologicky pozitivních situací i v širším okolí (viz Obr. 8). V rámci těchto akcí můžeme uvést např. záchranný archeologický výzkum formou dohledu kaple nejsvětější Trojice ve Verušičkách, který však byl omezen toliko na vyklízecí práce před renovací kostela a jako takový nepřinesl žádné nové poznatky ohledně stavebního vývoje kaple (*Káčerik 2019*). Při výstavbě rychlostní komunikace R6 v úseku Libkovice - Bošov byl archeology dohlížen téměř 4,5 km dlouhý úsek, nicméně bez jakékoli pozitivní archeologické situace.

Zjištěné pozitivní archeologické situace jsou sice převážně středověkého/novověkého datování, přesto však nemůžeme zcela vyloučit přítomnost pravěkých sídelních či pohřebních areálů. Dokládá to pozdně halštatské hradiště u Podštěl. Na čedičovém Jezerském vrchu (nadm. v. 589 m. n. m.) je do dnešních dob na východní a zčásti jižní straně dochován val sypaný z kamene a hlíny, místy se stopami spečení. V roce 1981 byla ve východní části hradiště kopána zjišťovací sonda, která na základě několika desítek keramických zlomků datovala hradiště do pozdní doby halštatské (*Soukupová - Baštová 1984, 93*). Rovněž jihozápadně od obce Podštěly pochází z prostor bývalé cihelny nálezy z období pozdního halštatu. Jejich nálezové okolnosti nicméně nejsou příliš jasné (*AMČR: Záznam C-9132354A-D01*), např. není jasné, zda se jedná např. pohřební areál či sídliště.

Ca 6 km jižně od silnice R6, se východně od Žlutic nachází rozsáhlá stolová hora **Vladař**, na níž se v laténském období nacházelo významné opevněné hradiště. Hradiště nebylo nikdy systematicky zkoumáno, pouze část valu a dřevěná roubená cisterna v předhradí. Krom pozdně halštatského a laténského osídlení zde bylo doloženo i osídlení ve střední době bronzové (např. *Chytráček - Šmejda 2005; Chytráček a kol. 2012*). Hradiště však bylo významným mocenským centrem, jehož význam zdaleka přesáhl sídelní mikroregion a je velmi pravděpodobné, že dojde k nárůstu lokalit doby bronzové a především pak doby železné v povodí horní Střely.

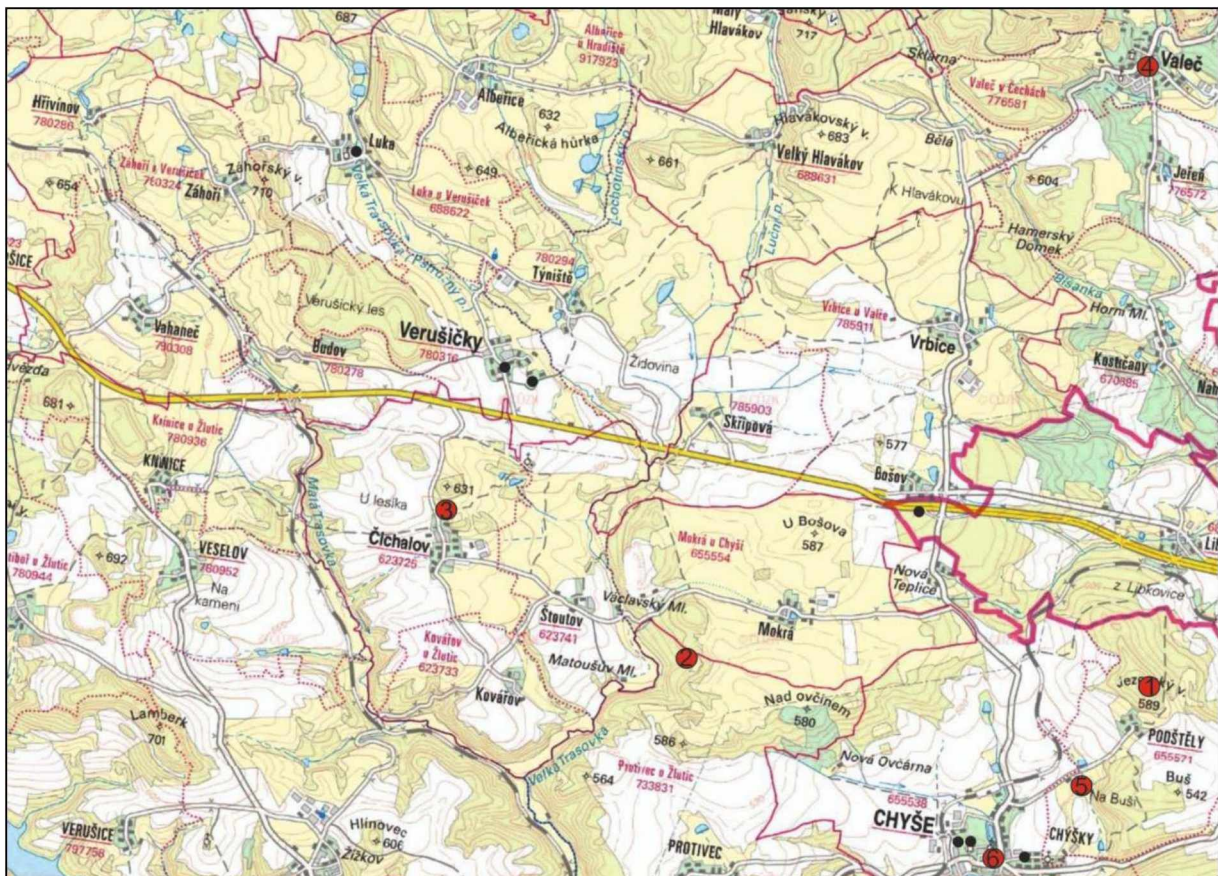
Obr. 8: Hradiště Vladař – pohled od severozápadu (foto: D. Malyková)

Ostatní archeologické doklady v predikovaném úseku jsou zastoupeny již výrazně mladšími nálezovými situacemi.

Na návrší Hůrka, severně od obce **Čichalov** je již k r. 1386 doložena **tvrz**. Zbytky tvrziště byly údajně patrné ještě v 50. letech 20. st., v současnosti jsou však již zcela rozorány. Doposud zde neproběhl žádný archeologický výzkum (<https://www.pamatkovykatolog.cz/tvrz-tvrziste-archeologicke-stopy-20568447>). Lokalita (a to jako v řadě dalších případů i vzhledem k nespolehlivosti hlavního zdroje informací: Kabát – Slepíčka) spíše hypotetického charakteru, existence památky je nespolehlivá. Údajná lokalita se má nacházet na vrcholku návrší, v jeho J části nad vsí. Stopy po příkopu nejsou patrné, není zde nic, co by prokazatelně potvrzovalo existenci opevněného sídla. V J, nejméně přístupném svahu směrem ke vsi jsou terénní stupně, které snad mohly být považovány za příkop. Jde ale spíše o terasovité úpravy, které se v okolí vyskytují velmi hojně. Opevnění právě v těchto místech by postrádalo smysl a to za situace, kdy na mnohem přístupnějších stranách není. Na vrcholku J části jsou patrné terénní nerovnosti, z nichž jeden je pravoúhlého půdorysu – snad jde o relikty staveb či jiných objektů. Další nerovnosti jsou zakryty neprostupnými křovinami. Jejich souvislost s údajným tvrzištěm je ale bez archeologického výzkumu jen hypotetická. V sedle mezi J a S vrcholkem návrší je vybudován násep s vodojemem. Terénní hrany a meze

v okolí na ploše návrší souvisí pravděpodobně jen s hospodářským využitím, ne s opevněným sídlem. Plocha je zčásti porostlá křovinami, zčásti zatravněna, řídké vzrostlé listnaté stromy.

Ve **Valči** proběhlo v posledních letech hned několik archeologických výzkumů v souvislosti s výstavbou vodovodu (Jirát 2003), kanalizace (Přemyslovská - Krček 2012), rekonstrukcemi v areálu zdejšího zámku (Klsák - Tajer 2011) aj. (Postránecká - Koderová - Krček 2016; Přemyslovská - Krček 2012;), které však bez výjimky zdokumentovali pouze novověké situace, přestože obec Valeč je písemnými prameny uváděna již k r. 1358 (Profous a kol. 1957, 470). Podobně i obec Chýše byla v souvislosti se stavebními pracemi dohlížena archeology, ve zdejším kostele Panny Marie proběhl dokonce zjišťovací archeologický výzkum (Jirát 2003a), nicméně přestože je obec zmiňována již k r. 1169 (Profous a kol. 1949, 85), byly zdokumentovány pouze novověké terény a situace.

Obr. 9: Archeologická zjištění v blízkosti plochy plánované výstavby úseku (černé tečky – negativní zjištění, čísla vyznačeny pozitivní archeologické akce). 1 - pozdně halštatské hradiště u Podštěl; 2 - zaniklá usedlost Karlova ovčárna; 3 tvrzíště u Čichalova; 4 - Valeč; 5 - pozdně halštatské nálezy z cihelny u Podštěl; 6 - Chýše.

Písmem psané dějiny, jak již bylo ostatně naznačeno výše, zmiňují okolní obce již v průběhu středověku. Ves Vahaneč (Bohentsch) je uváděna k r. 1237 (*Profous a kol. 1957, 466*), Budov (Buda) k r. 1390 (*Profous a kol. 1947, 204*), Verušičky (Klein Werscheditz) (*Profous a kol. 1957, 504*) k r. 1572, Skřipová (Krippau) k r. 1395 (*Profous a kol. 1957, 82*), Bošov (Poschau) k r. 1233 (*Profous a kol. 1947, 130-131*), Nová Teplice (Neu Teplitz) k r. 1359 (*Profous a kol. 1957, 327-28*), Mokrá (Mokrau) k r. 1463 (*Profous a kol. 1951, 126*), Štoutov (Stadt Hoffen) k r. 1428 (*Profous a kol. 1957, 307*), Čichalov (Sichlau) k r. 1386 (*Profous a kol. 1947, 308*), Knínice (Knönitz), k r. 1581 (*Profous a kol. 1949, 262*).

První písemná zmínka o vsi **Skřipová** pochází z roku 1395, kdy je zmiňována ve sporu o dědictví. V roce 1532 je ves uváděna jako součást žlutického panství. Roku 1630 byla Skřipová spojena se zbožím tvrze v Týništi, se kterou byla v roce 1783 připojena k panství Luka. Na základě zákona o obcích ze dne 17. března 1849 se roku 1850 nakonec Skřipová stala samostatnou obcí. Jednalo se o nepravděpodobně založenou s hospodářskými staveními kolem návsi s obecní kaplí Panny Marie Bolestné. Usedlost č. 3 Adolfa Rotha byla postavena stavitelem Körnerem z Bošova. Farou spadala obec ke kostelu ve Žluticích. Na východním okraji vsi se rozkládal dnes již zaniklý velký Skřipovský rybník (Krippauer Teich) a severně od vsi ještě Malý rybník (Klein Teich), postupně zaorané a přeměněné v pole během druhé poloviny 20. století.

Ves **Verušičky** (Klien Werscheditz) založili na počátku 16. století tehdejší majitelé panství Luka z rodu Steinbachů. Snad Mikuláš ze Steinbachu tehdy převedl část svých poddaných ze vsi Verušice (Gross Werscheditz) na jiné pozemky v manství, na kterých vznikla nová ves. Svůj vztah k Verušicím dokládá její název, který naznačuje menší (mladší) Verušice. Po smrti Mikuláše ze Steinbachu v době kolem poloviny 16. století přešlo panství Luka na jeho syny Kryštofa a Volfa, kteří si krátce poté dědictví rozdělili. Kryštof převzal manství Luka a mladší Volf získal pozemky se vsí Verušičky, ze kterých vytvořil centrum odděleného samostatného statku s tvrzí a poplužním dvorem, doloženého písemně poprvé teprve v roce 1556, kdy byl v tituláři české šlechty uveden s predikátem „*na Werussičkách*“. Na počátku 18. století byla stará tvrz Františkem Nesslingerem ze Schelchengrabenu přestavěna na dvoukřídlý barokní zámek, upravený na konci 19. století v pseudogotickém slohu (*Karel-Knoll-Krčmář, 2009, 178*).

Asi 750m jižně od kostela ve Verušičkách se nachází osamělý farní kostel Všech svatých zaniklé středověké vsi **Vakov** (také Bakov, Wakow). Byl postaven v gotickém slohu v první polovině 14. století. Jako farní fungoval již před rokem 1350, v roce 1375 sestává filiálním kostelem děkanského chrámu ve Žluticích. V době husitských válek zůstal katolický a byl pravděpodobně jedním z hlavních katolických kostelů v oblasti. V té době je dokonce uváděn jako mateřský a žlutický kostel jako filiální. Později se ale správa farnosti přesunula zpět do Žlutic. V historii byl několikrát upravován, naposledy v první třetině 20. století, zachoval si ale podobu gotické stavby s obdélnou lodí proraženou pouze na jižní straně 3 malými obdélnými okny a hrotitým portálem. Presbytář kostela je osvětlen hrotitými okny a stabilizován

opěrnými pilíři na trojúhelníkovém půdorysu. Kostel přestal být udržován po odsunu německého obyvatelstva po 2. světové válce a jeho interiér byl postupně rozkraden či zničen. Rovněž byl devastován i hřbitov kolem kostela, který sloužil obyvatelům Kovářova, Skřipové, Čichalova a Štoutova. Na počátku 21. století byl kostel v havarijním stavu a došlo k jeho částečné rekonstrukci.

Obr. 10: Současná podoba kostela Věch svatých (foto D. Malyková)

Nakolik mohou relikty zaniklé středověké osady Vacov zasáhnout do trasy plánované dálnice není zřejmé, jelikož není znám její přesný rozsah. Kostel je vzdálen vzdušnou čaasrou od trasy stavby cca 300m a takovou možnost tedy není možné vyloučit.

Ves **Budov** byla pravděpodobně založená už ve 13. století. Přímá zmínka se v písemných pramenech objevuje ale až v roce 1390, kdy se zmiňuje Lev z Budova. V rozmezí let 1399–1400 je zmiňován Purkart z Budova. V 30. letech 15. století je uváděn Purkart z Budova, není jisté jestli je to totožná osoba, či její potomek. Nejpozději koncem 14. století vzniklo v Budově šlechtické sídlo, jeho poloha a podoba není známa. V roce 1452 je ves v majetku Jana z Budova, prokazatelně předka Budovců z Budova. Po něm drželi zboží bratři Purkart a Václav. Kolem roku 1530 prodává Jan Čičalovec z Čičalova tamní majetek Jindřichovi z Údrče. Jindřich jej přepisuje na své syny Melichara, Jiřího, Baltazara a Kašpara, o čemž

svědčí zápis v obnovených zemských deskách po požáru roku 1541. Po roce 1542 se bratři o majetek rozdělili a Budov získává druhorozený Jiří a vlastní ho dalších patnáct let. Po Jindřichově smrti v roce 1575 vlastnili Budov jeho synové. Poprvé jako majitelé jsou zmiňováni v roce 1577, nedlouho poté si majetek bratři rozdělili a Budov získává Felix, nedrží ho však dlouho a v roce 1581 jej prodává Bernartovi Cukrovi z Tamfeldu. Bernart umírá pravděpodobně v roce 1589, či nedlouho po tom. Není známo jestli měl nějaké potomky, ale víme, že statek se zadlužil a kupuje ho roku 1592 Baltazar Sekerka ze Sedlčic. V roce 1611 je první písemná zmínka o renesanční tvrzi, založené buď Údrckými, nejpozději však rodem Sekerků. Po Baltazarovi Sekerkovi ze Sedlčic dědí Budov jeho syn Felix, který umírá v roce 1623 a Budov přechází na jeho ženu Helenu, té se nedaří statek udržet a prodává ho svému zeti Maxmiliánu Ladislavu Elbognárovi, který nechal opravit tvrz, protože v roce 1631 je nazývána tvrzí spálenou a v roce 1647, kdy jej předává Baltazarovi Ladislavovi Sekerkovi je zmiňována tvrz s poplužním dvorem. Baltazar Ladislav Sekerka vlastní statek několik desetiletí, není známo, kdy přechází na jeho syna Felixe. Za Baltazara či Felixe proběhla rozsáhlá přestavba panského sídla i celého poplužního dvora v zámek. Felix Sekerka prodává v roce 1698 Budov Petrovi Jáchymovi Campanovi z Rössenfeldu. Po něm se ujímá majetku v roce 1720 jeho syn Adam Antonín z Campan z Rössenfeldu, který 6. 7. 1725 prodává Budov Kryštofovi Vojtěchovi Putzovi z Breitenbachu, ten rok na to umírá a panství po něm dědí jeho synové Václav Leopold a František Antonín, dcera Eva Rozina a vdova. V roce 1727 přikročili k rozdělení majetku a Budov získává mladší syn František Antonín, ten ho ale později prodává bratrovi. František Xaver, syn Václava Leopolda z Campan z Rössenfeldu, v roce 1774 prodává část svých statků, včetně Budova, Františkovi Antonínovi Nosticovi. Od roku 1774 přestal být Budov využíván jako rezidenční. Jeho syn Friedrich Nostic prodává Budov v roce 1798 Kašparovi Friedrichu Josefovi, svobodnému pánovi von Overschie, jeho dědicové mění Budov v roce 1810 s Karlem de Thysebaert za majetky v Belgii a Nizozemí. Karel de Thysebaert postupuje Budov v roce 1828 svému synovi Augustovi. August de Thysebaert nedrží Budov dlouho a v roce 1830 jej prodává malostranskému měšťanovi Janovi Antonínovi Hladíkovi. V roce 1838 Jan Antonín Hladík prodává Budov Antonii z Neubergu. Neubergové v Budově po letech opět sídlili a postavili zde v roce 1841 kapli Panny Marie. V roce 1863 kupují Budov manželé Heidlerovi. Po roce 1863 se majitelé Budova často střídali. V roce 1878 koupil starý zámek Budov a celý velkostatek Johann Klieber pro svého mladšího syna Franze Kliebera, který vybudoval nový, současný zámek roku 1897 (*Úlovec, 2005*).

První písemná zmínka o vesnici **Knínice** pochází z roku 1581, kdy patřila k holetickému panství Zumrů z Herstošic. Roku 1592 připadla Janu Jiřímu Zumrovi, který si zde pravděpodobně postavil tvrz. Jeho nástupce Kryštof Zumr potom panství roku 1603 prodal Jáchymovi z Kolovrat. Od roku 1633 Knínice patřily k údrčskému panství, takže zdejší tvrz již nebyla potřebná a beze stop zanikla (*Bělohávek 1985*).

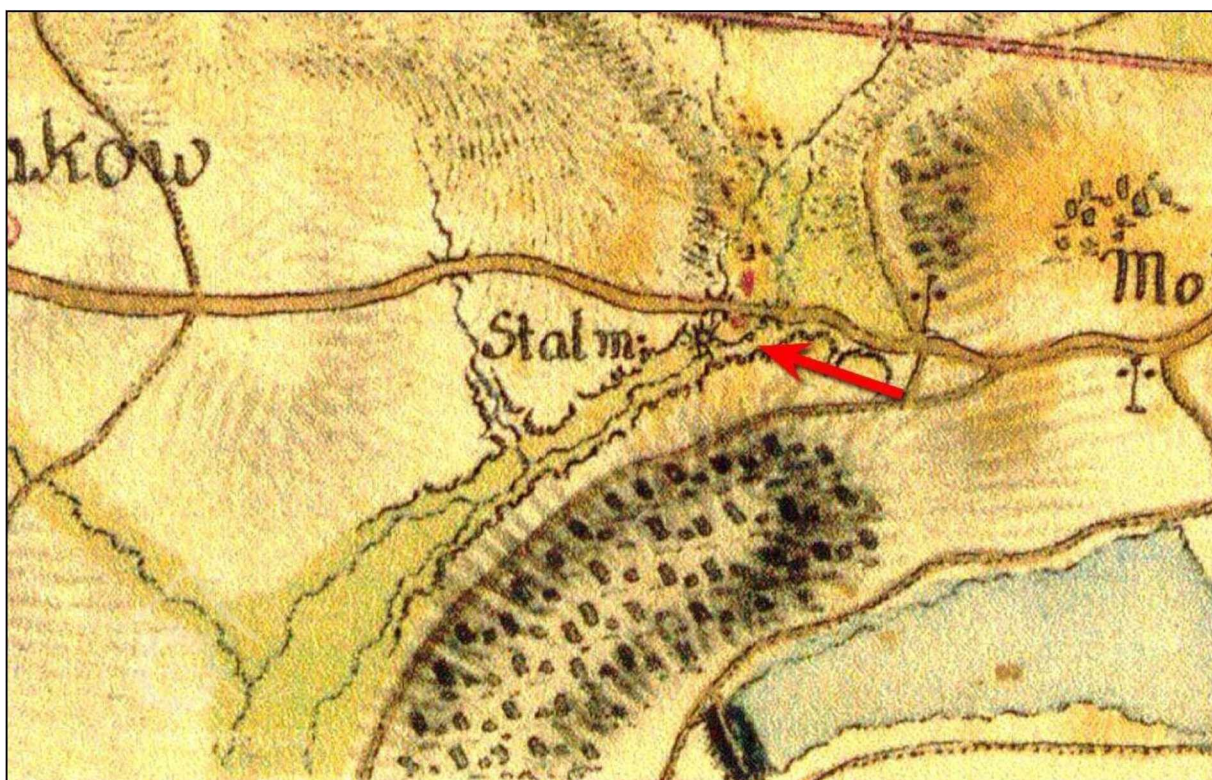
Kromě do současnosti dochovaných vesnic a obcí se středověkým/časně novověkým jádrem se v tomto mikroregionu vzhledem k četným drobným vodotečím nachází mnoho mlýnů a samot. Některé z nich se dochovaly až do současnosti (Viz Matoušův a Václavův mlýn na obr. 9 níže). Jiné však zanikly a jejich poslední stopy byly zahlazeny hlubokou orbou posledního půlstoletí, takže se o nich dozvídáme jen díky staršímu mapování. Příkladem může být usedlost Karlova ovčárna (viz obr.9). Ta se nacházela jihozápadně od obce Mokrá. Archivní letecké snímky z poloviny 20. st. uvádí ještě patrné její relikty v terénu, v současnosti však není v terénu patrná vůbec. Její dispozice je doložena na mapách prvního vojenského mapování (r. 1764-68) (SAS: Poř. č. SAS: 11-24-14/6).

Obr. 11: Zaniklá usedlost Karlova ovčárna na mapách prvního vojenského mapování. Na mapě i Matoušův a Václavův mlýn, které se dochovali do současnosti (Zdroj: <http://oldmaps.geolab.cz/>)

Další mlýny se nacházely u potoka Velká Tarasovka příkladem je zaniklý Blažkův mlýn (Blaschka Mühle) v katastru obce Štoutov (část obce Čichalov). Mlýn stál ještě v 50. letech minulého století, dnes jsou na mlýništi již jen ruiny. U mlýna stála kaplička z roku 1873, dnes rovněž v troskách.

Další mlýn, který se nacházel v těsné blízkosti plánované stavby byl Skálův mlýn (Stalla Mühle), který se nacházel asi 1300m severozápadně od obce Štoutov (viz obr. 10, 11). Jeho pozůstatky leží asi 300m jižním směrem od plánované stavby.

Obr. 12: Poloha Skálův mlýn na historické mapě.

Obr. 13: Podoba začátku náhonu Skálova mlýna v současnosti (zdroj: <https://www.vodnimlyny.cz>)

Vodní mlýn s pilou, nazývaný Lukášův mlýn (Lukashmühle) byl vybudován někdy na přelomu 18. a 19. století na pravém břehu potoka Velká Trasovka (Trasovska Bach) asi 850 m jižně od vsi Týniště

(Thönischen). Po roce 1945 však již nebyl patrně obydlen a opuštěné objekty přestaly být udržovány a postupně chátraly. Ležel asi 1,15 km jižně od kaple sv. Prokopa v Týništi.

Celá oblast byla a je křížována množstvím cest různého stáří. Některé z nich slouží jako komunikace dodnes, jiné zanikly a jejich relikty budeme moci objevit a zkoumat při stavbě plánovaného úseku dálnice D6.

ARCHEOLOGICKÁ PREDIKCE A KLASIFIKACE ZÓN POTENCIONÁLNÍHO VÝSKYTU AREÁLŮ

PRE-/HISTORICKÝCH AKTIVIT

V krajině můžeme v závislosti na různých faktorech očekávat archeologické doklady sídelních areálů, pohřebních areálů, areálů zvláštních aktivit a těžebních a prospekčních areálů a cest:

- **sídelní areály** – místa, která pre/historické komunity volily pro zakládání svých sídel. Při jejich výběru hrály významnou roli environmentální faktory příznivé pro zemědělství a sídlení. Nebo výskyt významných surovinových zdrojů.

- **pohřební areály** – místa ukládání mrtvých pre/historických komunit. Jedná se většinou o plochy na okrajích sídelních areálů, méně závislé na ekonomickém potenciálu území.

- **areály zvláštních aktivit** – místa, která indikují společenský nebo rituální život pre/historických komunit. Vyskytují se většinou na okrajích nebo stranou sídelních zón. Takovými nálezy mohou být stavby (např. kruhové areály, doklady vojenských opevnění) nebo artefakty (depoty).

- **těžební areály, pozůstatky po důlní prospekci,** – ve specifické krajině je možné očekávat důlní areály, které mohou být doprovázeny sídlištními a výrobními objekty, nebo dalšími objekty související s těžební a prospekční činností.

- **cesty**

Jedním z hlavních cílů této archeologické studie je stanovení zón potencionálního výskytu areálů pre-/historických aktivit. Ke stanovení těchto zón jsme použili kromě informací o známých nalezištích také systém archeologické predikce.

Archeologická predikce spočívá v hledání skrytých systémů v osídlení a využívání krajiny v prehistorii. Tato snaha je založena na předpokladu, že archeologické lokality většinou nejsou v krajině rozptýleny náhodně, ale jejich rozmístění závisí na mnoha faktorech. Většinou se jedná o vlastnosti terénu, mezi které patří: typ podloží a půdní pokryv, nadmořská výška, vzdálenost od vodního zdroje, svažítost terénu, přítomnost zdroje nerostných surovin apod. Pomocí kombinace těchto faktorů je pak možné identifikovat v krajině ty areály, kde by se mohly vyskytovat dosud neobjevené archeologické lokality.

Jako podklad pro prediktivní modelování zčásti sloužily mimo jiné také dosavadní poznatky o způsobu sídlení a využití krajiny člověkem v různých obdobích minulosti (viz. Tab. 1).

období	kultura	typ lokalit	vzdálenost od vodního zdroje	převýšení od vodního zdroje	svažitosť
neolit	LnK		600m (-1000m)	do 20m	0°-3°
eneolit	eneolit				
doba bronzová	UK			do 20m	do 4°
	LK	sídliště	do 400	do 10m	1°-3°
	LK	pohřebiště	do 400	do 10m	do 1°
	SPK	sídliště	do 400	do 10m	1°-2°
	SPK	pohřebiště	100-500	do 10m	do 1°
doba laténská	doba laténská		do 250m (61% sídlišť)	do 20m	do 3°
doba římská	doba římská		do 300m	do 20m	

Tabulka 1: Příklad vztahu dosud evidovaných archeologických lokalit k přírodnímu prostředí s důrazem na vzdálenost od vodního zdroje

Je třeba si ale uvědomit, že predikce pracuje v rámci možností se statistickými postupy a ve své podstatě vyjadřuje pouze pravděpodobnost, s jakou se archeologická lokalita může vyskytnout v konkrétní modelované zóně.

Na základě dosavadních poznatků a prediktivního modelování jsme sledované území z hlediska potenciačního výskytu areálů pre-/historických aktivit rozdělili do tří klasifikačních zón.

Klasifikace zón

zóna I – z hlediska potenciačního výskytu areálů pre-/historických aktivit nejpravděpodobnější. Nachází se zde naprostá většina identifikovaných lokalit, především sídelních areálů. Tato zóna je většinou v blízkosti vodních toků (ve vzdálenosti do 400m), na vhodném podloží (kvartér) nebo v jeho blízkosti a mimo prudší svahy. Kromě toho sem spadají také všechny areály s doloženým osídlením v minulosti a areály zvláštních aktivit v blízkosti zájmové plochy.

zóna II – středně významná co do potenciačního výskytu archeologických lokalit. Jedná se především o oblasti vzdálenější od vodotečí (do 600m), nebo v blízkosti vodních toků druhého řádu, na vhodné nebo méně vhodné půdě, ale téměř vždy s vyloučením prudších svahů.

zóna III – z hlediska výskytu pre-/historických areálů klasifikována jako nejméně vhodná. Jsou to plochy zejména na svazích prudších než 5° a místa již příliš vzdálena od vodních toků (nad 600m). Jedná se ale pouze o předpoklad založený na pravděpodobnosti a určitý počet nálezů z této zóny ukazuje, že i zde může docházet k objevům nových lokalit.